

Ideologie motivující změny v jazykovém plánování

Změny, které instituce nebo společnost prosazují v nějakém jazyce, jsou zpravidla motivovány představami o tom, co je pro jazyk nebo společnost správné a prospěšné. Velmi časté jsou čtyři druhy takových představ (ideologií).

Jazyková asimilace

Označuje víru, že by se každý člověk bez ohledu na původ měl naučit dominantní jazyk dané společnosti. Tohle je vůbec nejčastější model pro jazykové plánování. Je mimo jiné založen na představě, že nejjednodušší a nejefektivnější cestou k technickému a ekonomickému rozvoji je existence jednoho společného jazyka. Naopak jazyková a kulturní mnohost bývá chápána jako překážka bránící nejen komunikaci, ale také rozvoji. Společnost v ní může též vidět zdroj společenských a politických konfliktů, které následně omezují ekonomický rozvoj.

Politikou jazykové asimilace se řídí např. **Francie**. Tam je francouzština uznána za jediný oficiální jazyk celé společnosti a je finančně a jinak podporována. Ostatní jazyky užívané na území Francie jsou sice tolerovány, ale nejsou podporovány, protože francouzština je chápána jako jediný pravý jazyk Francie. Je to jazyk, ve kterém probíhá výuka, je to jazyk administrativy, umění a veřejného života atd.

Podobná situace je ve **Spojených státech amerických**. Angličtina sice není zákonem uznána jako oficiální jazyk USA, ale přesto jí de facto je a Američané ji pokládají za přirozený jazyk své země. Politika jazykové asimilace se zde uplatňuje interně na přistěhovalcích (jinak než anglicky se v USA nedomluví), ale také externě, např. když USA v minulosti ovládala Filipíny, jazykem výuky na školách musela být angličtina.

Podobná politika se uplatňovala v bývalém **Sovětském svazu**, který se snažil o rusifikaci národů patřících do tohoto svazu nebo národů tímto svazem ovládaných. Součástí Sovětského svazu bylo více než 100 různých národností a tedy i obrovské množství odlišných a vzájemně nesrozumitelných jazyků. Ačkoliv Sovětský svaz podporoval rozvoj jazyků, zároveň přísně vyžadoval, aby se všichni učili ruštinu, která měla fungovat jako lingua franca. To se netýkalo jen republik uvnitř Svazu. Ruština byla povinná i v satelitech pod jejím vlivem jako např. v Československu. Podpora jednotlivých jazyků měla na jedné straně zabránit tomu, aby se vytvořily velké jazykové bloky, a na druhé straně všeobecná znalost ruštiny měla zajistit, aby Sovětský svaz byl vnímán jako jeden celek.

Jazykový pluralismus

Znamená uznání více než jednoho jazyka jako prostředku komunikace v určitém státním celku nebo společenství. Jazykový pluralismus může být úplný, nebo částečný v tom smyslu, že se ve všech nebo jen v některých aspektech života používá více jazyků.

Příkladem je **Belgie**, kde jedna část obyvatelstva, Valoni, používá francouzštinu a jiná část obyvatelstva, Vlámové, používá vlámsštinu neboli nizozemštinou. Oba jazyky jsou oficiálně uznané a stejně podporované.

Jazykový pluralismus se také prosazuje v **Kanadě**, kde se kromě angličtiny používá ještě francouzština, především v Quebecu. Oba jazyky jsou podporovány a mají stejná práva, např. práva na vícejazyčné názvy na veřejných budovách, byť se toto právo prosazuje vlastně jen v Quebecu.

V **Jihoafrické republice** je zase oficiálně uznána afrikánština a angličtina, ve **Švýcarsku** francouzština, němčina, italština a rétorománština. V **Singapuru** je to malajština, angličtina, tamilština a čínština. Všechno jsou to příklady jazykové politiky založené na ideologii jazykového pluralismu.

Jazykový pluralismus není to samé co bilingvismus. Jazykový pluralismus je ideologie jazykového plánování a znamená uznání a podporu více jazyků, kdežto bilingvismus je používání dvou a více jazyků. Stát může prosazovat jazykový pluralismus, i když jeho obyvatelé budou převážně monolingvní (např. Valoni v Belgii obvykle mluví jen francouzsky, zatímco Vlámové jen nizozemsky). Stejně tak stát může podporovat jazykovou asimilaci, i když mnoho jeho obyvatel může být bilingvních (ve Francii jsou obvykle potomci bývalých přistěhovalců bilingvní).

Vernakularizace

Tato ideologie souvisí s tzv. vernakulárním jazykem, tj. s domácím, lidovým, místním jazykem v protikladu k jinému jazyku, především mezinárodnímu. Vernakularizace je snaha o obnovení a rozvinutí domorodého domácího jazyka a jeho přijetí za oficiální jazyk.

Taková politika se prosazuje v bývalých koloniích nebo na územích, která byla v minulosti pod nadvládou Evropanů, především v Africe, Asii a Indonésii. Vládnoucí třída zde prosazovala své evropské jazyky a stanovila je jako úřední jazyky daného území. To je případ angličtiny v Indii a v mnoha místech Afriky. Mělo to svou výhodu, protože v koloniích velmi často spolu žilo mnoho různých etnik mluvících rozdílnými jazyky. Evropský jazyk sloužil jako lingua franca.

V **Indii** se po získání nezávislosti na Velké Británii snažili o rozvoj místních jazyků, především hindštiny. Ta byla prohlášena za oficiální jazyk Indie a její rozvoj byl podporován. Jenže tato politika narazila na dvě překážky. Angličtina tam měla velkou tradici a její znalost byla velmi rozšířená. Na druhé straně znalost hindštiny tak rozšířená nebyla, protože se v Indii mluví několika desítkami jazyků. Hindština tedy byla jedna z mnoha. Tyto jazyky jsou navzájem nesrozumitelné. Angličtina fungovala jako *lingua franca*, tj. jako jazyk, kterým se teoreticky mohou všichni Indové domluvit. Proto i přes podporu domácích, vernakulárních jazyků, byla později kromě hindštiny uznána angličtina jako další oficiální jazyk Indie. (V současnosti indická vláda prosazuje politiku tří jazyků. Indické děti žijící v oblastech, kde se nepoužívá hindština, by se měly naučit jak svůj místní jazyk, tak hindštinu a angličtinu. Děti z hindsky mluvících oblastí se mají učit jen hindštinu a angličtinu.)

Podobně např. v **Izraeli** uznali hebrejštinu (tj. původní jazyk Židů) za oficiální jazyk a podporují ji. Nebo v **Peru** byl za oficiální jazyk uznán místní jazyk kečuánština, i když tam mnoho lidí mluví španělsky, což je pozůstatek doby, kdy bylo Peru španělskou kolonií.

Ideologie vernakularizace se ovšem nemusí nutně týkat jen bývalých kolonií. Např. ačkoliv všichni **Skoti** mluví anglicky, ve Skotsku se podporuje užívání místního domácího jazyka, skotštiny (podle některých to je jen varieta angličtiny).

Internacionalizace

Je to vlastně opak vernakularizace. Internacionalizace je přijetí nedomácího jazyka jako oficiálního jazyka daného státu nebo je to přinejmenším podpora jeho používání v některých sférahách komunikace (např. ve školství nebo při obchodování). Internacionalizace má výhody a smysl především ve státech, kde obyvatelé mluví navzájem nesrozumitelnými jazyky a kde má určitý jazyk silnou tradici ještě z koloniální éry.

Např. **Singapur** po svém osamostatnění v r. 1965 uznal angličtinu jako oficiální jazyk, ačkoliv tam tehdy žilo velmi málo Evropanů nebo Američanů. Dnes v Singapuru žijí asi jen 3 procenta Evropanů nebo Američanů, zbytek jsou Číňané, Malajci nebo Indové. Přesto se angličtina stala jazykem byrokracie, legislativy a soudnictví a je oficiálně podporována různými kampaněmi (kampaně za lepší angličtinu). Je dále používána v bankovníctví, v místní dopravě a podobně. I přes rozličný původ je dnes angličtina mateřským jazykem asi 1/3 obyvatel Singapuru.

Stejně tak je angličtina oficiálně uznána v Indii (viz výše), na Filipínách, na Papue Nové Guineji a jinde. Dnes je nejvíce rozšířeným mezinárodním jazykem právě angličtina, ale do jisté míry i francouzština.